

Основна школа
"Милутин Миланковић"

АНЕКС ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

ВАЖИ ОД

школске 2025/26. год.

САДРЖАЈ

Полазне основе за израду Анекса школског програма	3
Слободна наставна активност: Чувари природе, пети разред	12
Слободна наставна активност: Музиком кроз живот, шести разред	25
Слободна наставна активност: Филозофија са децом, седми разред.....	28
Слободна наставна активност: Предузетништво, осми разред	36

Полазне основе за израду Анекса школског програма су:

Основна школа "Милутин Миланковић" у Раброву обавља делатност основног образовања и васпитања, у складу са Уставом Републике Србије, важећим законима и подзаконским актима, колективним уговорима, Статутом школе и другим општим актима Школе. Школски програм доноси Школски одбор, по правилу на период од четири године. Образовно-васпитни рад у школи остварује се на основу школског програма. Израда Школског програма ослања се на Закон о основама система образовања и васпитања („Сл.гласник РС“бр.88 од 29.септембра 2017, 27 од 6.априла 2018 – др.закони, 10 од 15.фебруара 2019, 6 од 24.јануара 2020, 129 од 28.децембра 2021., Правилник о националном оквиру образовања и васпитања («Сл.гласник РС» бр.98/17), важећа подзаконска акта, Правилник о школском календару основне школе за школску 2024/2025.годину и на извештаје о самовредновању, спољашњем вредновању, Школски развојни план и стручна упутства и препоруке Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

Правилници:

- 1) Правилник о наставном плану и програму за први и други разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС-Просветни гласник“ бр. 10/04, 20/04, 1/05, 3/06 – страни језик обавезан од И разреда, 15/06, 2/08, 2/10, 7/10, 3/11-др.правилник, 7/11-др.правилници, 1/13, 4/13, 14/13, 5/14, 11/14, 11/16, 6/17 и 12/18),
- 2) Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред („Сл.гласник РС“ –Просветни гласник“ бр.10/17, 12/18, 15/18, 18/18 и 1/19 и 2/20),
- 3) Правилник о програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања („Сл.гласник РС“ – Просветни гласник“ бр.16/18, 3/19 и 5/21),
- 4) Правилник о наставном плану за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС-Просветни гласник“ бр.1/05,15/06, 2/08, 2/10, 7/10, 3/11-др.правилник, 7/11-др.правилник, 1/13, 11/14 , 11/16 и 12/18),
- 5) Правилник о програму наставе и учења за трећи разред основног образовања и васпитања ("Сл. гласник РС" - Просветни гласник, број 5/2019, 1/2020 и 6/2020),
- 6) Правилник о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања (“Сл. гласнику РС” - Просветни гласник, број 11/2019 и 6/2020),
- 7) Правилник о наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања («Сл.гласник-просветни гласник» бр.3/2006, 15/2006-др.правилник, 2/2008-др.правилник, 3/2011, 7/2011, 1/2013, 11/2014, 11/2016, 7/2017 и 12/2018),

- 8) Правилник о наставном плану и програму предмета Грађанско васпитање-сазнање о себи и другима за други разред основне школе („Службени гласник РС Просветни гласник“ бр.8/03),
- 9) Правилник о наставном плану и програму предмета Грађанско васпитање-сазнање о себи и другима за трећи разред основне школе (“Сл.Гласник РС-Просветни гласник“ бр.20/04),
- 10) Правилник о наставном плану и програму предмета верска настава за први разред основне школе („Службени гласник РС-Просветни гласник“бр.5/2001),
- 11) Правилник о наставном плану и програму предмета Верска настава за трећи разред основне школе („Сл.гласник РСПросветни гласник“ бр.23/04),
- 12) Правилник о наставном плану и програму предмета Верска настава за четврти разред основне школе („Просветни гласник“ бр.9/05)
- 13) Правилник о наставном плану и програму предмета Грађанско васпитање-сазнање о себи и другима за четврти разред основне школе („Просветни гласник“ број 15/05),
- 14) Правилник о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за В разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС - Просветни гласник", број 6/07, 2/10, 7/10-др.правилник, 3/11- др.правник, 1/13, 4/13, 11/16, 6/17, 8/17, 9/17 и 12/18),
- 15) Правилник о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања («Сл.гласник РС-Просветни гласник» бр.15/18, 18/18, 3/19, 3/20 и 6/20),
- 16) Правилник о наставном програму за VI разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС-Просветни гласник", број 5/08, 3/11 др.правилник, 1/13, 5/14, 11/16, 3/18, 12/18 и 3/20),
- 17) Правилник о наставном програму за VII разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС-Просветни гласник", број 6/09, 3/11 др.правилник, 8/13, 11/16, 12/18 и 3/19, 12/19, и 3/20),
- 18) Правилник о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања ("Сл. гласник РС” - Просветни гласник, број 5/19, 1/20, 6/20, 8/20 и 5/21),
- 19) Правилник о наставном програму за VIII разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС-Просветни гласник“ бр.2/10, 3/11 др.правилник, 8/13, 5/14, 11/16, 7/17, 12/18 и 10/19 и 3/20),
- 20) Правилник о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РСПросветни гласник“ бр.11/2019, 2/20, 6/20 и 5/21),
- 21) Правилник о наставном плану и програму предмета Верска настава за пети разред основне школе („Службени гласник РС-Просветни гласник " број 9/05) - обавезан изборни предмет,
- 22) Правилник о наставном плану и програму предмета Верска настава за седми разред основне школе („Службени гласник РС-Просветни гласник РС", број 2/08),
- 23) Правилник о наставном плану и програму предмета Верска настава за осми разред основне школе („Службени гласник РС-Просветни гласник РС", број 7/08) - Изборни предмет,

- 24) Правилник о наставном плану и програму предмета Грађанско васпитање за пети разред основне школе („Службени гласник РС-Просветни гласник", број 15/05) - обавезан изборни предмет,
- 25) Правилник о наставном плану и програму предмета Грађанско васпитање за седми разред основне школе („Службени гласник РС -Просветни гласник", број 7/07) - Изборни предмет,
- 26) Правилник о наставном плану и програму предмета Грађанско васпитање за осми разред основне школе („Службени гласник РС-Просветни гласник", број 6/08) - Изборни предмет,
- 27) Правилник о општим стандардима постигнућа-образовни стандарди за крај обавезног образовања („Службени гласник РС-Просветни гласник“ број 5/2010),
- 28) Правилник о образовним стандардима за крај првог циклуса обавезног образовања за предмете српски језик, математике и природа и друштво („Службени гласник РС-Просветни гласник РС“ бр.5/2011),
- 29) Правилник о општим образовним стандардима постигнућа за крај основног образовања за страни језик („Сл.гласник РС“ 78/17);
- 30) Правилник о стандардима компетенција за професију наставника и њихов професионални развој („Службени гласник РС -Просветни гласник РС“ бр.5/11),
- 31) Правилник о програму завршног испита у основном образовању и васпитању („Службени гласник РС-Просветни гласник РС“ бр.1/2011, 1/2012, 1/2014, 12/2014, 2/18 и 3/21),
- 32) Правилник о стандардима квалитета рада установе („Сл.гласник РС-Просветни гласник“ бр.14/18),
- 33) Правилник о вредновању квалитета рада установе („Сл.гласник РС“ бр.10/19),
- 34) Правилник о организацији и остваривању наставе у природи и екскурзије у основној школи васпитања („Сл.гласник РС“ бр.30/2019),
- 35) Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање („Сл.гласник РС“ бр.46/2019 и 104/20),
- 36) Правилник о критеријумима и стандардима за финансирање установе која обавља делатност основног образовања и васпитања („Сл.гласник РС“ бр.73/16, 45/18, 106/20 и 115/20),
- 37) Правилник о обављању друштвено-корисног, односно хуманитарног рада („Сл.гласник РС“ бр.68/18),
- 38) Правилник о поступању утанове у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности („Сл.гласник РС“ бр.65/18),
- 39) Правилник о ближим условима за организовање, остваривање и праћење исхране ученика у основној школи („Сл.гласник РС“ бр.68/18),
- 40) Правилник о сталном стручном усавршавању и напредовању у завања наставника, васпитача и стручних сарадника („Сл.гласник РС“ бр.81/17 и 48/18),
- 41) Правилник о начину обављања организованог превоза деце („Сл.гласник РС“ бр.52/19 и 61/19),

- 42) Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању („Сл.гласник РС“ бр.34/19, 59/20 и 81/20),
- 43) Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету, ученику и одраслом („Сл.гласник РС“ бр.80/18),
- 44) Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање („Сл.гласник РС“ бр.74/18),
- 45) Правилник о садржају и начину вођења евиденције и издавању јавних исправа у основној школи („Сл.гласник РС“ бр.66/18, 82/18, 37/19, 56/19, 112/20 и 6/21).
- 46) Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника („Сл.гласник РС“ бр.22/05, 51/08, 88/15, 105/15 и 48/16).
- 47) Правилник о норми часова непосредног рада са ученицима наставника, стручних сарадника и васпитача у основној школи („Сл.гласник РС-Просветни гласник“ бр.2/92 и 2/00).
- 48) Правилник о Општинском савету родитеља („Сл.гласник РС“ бр.72/18).
- 49) Правилник о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности основне школе („Сл.гласник РСПросветни гласник“ бр.5/19 и 16/20).
- 50) Правилник о ближим условима организовања целодневне наставе и продуженог боравка („Сл.гласник РС“ бр.77/14).
- 51) Правилник о посебном програму образовања и васпитања („Сл. гласник РС“, бр. 85/2021).
- 52) Правилник о ближим условима за остваривање и начин осигурања квалитета и вредновања наставе код куће за ученике основне школе („Сл. гласник РС“, бр. 109/2020).
- 53) Правилник о ближим условима за остваривање и начин осигурања квалитета и вредновање наставе на даљину у основној школи („Сл. гласник РС“, бр. 109/2020),
- 54) Правилник о допунама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања („Сл.гласник РС“ број 70/17),
- 55) Правилник о сталном стручном усавршавању и напредовању у звања наставника, васпитача и стручног сарадника („Сл.гласник РС“ број 109 од 19.новембра 2021.),
- 56) Правилник о изменама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања,
- 57) Правилник о измени Правилника о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања,
- 58) Правилник о допуни Правилника о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања,
- 59) Правилник о допунама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања,
- 60) Правилник о допуни Правилника о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања,

- 61) Правилник о допуни Правилника о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања,
- 62) Правилник о измени и допунама Правилника о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања
- 63) Правилник о измени и допунама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања,
- 64) Правилник о измени Правилника о плану наставе и учења за седми и осми разред основног образовања и васпитања,
- 65) Правилник о допуни Правилника о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања и унети табелу,
- 66) Правилник о изменама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања, Број 110-00-182/2022-04
- 67) Правилник о измени Правилника о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања,
- 68) Правилник о измени Правилника о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања ("Службени гласник РС") бр.16/2022
- 69) Правилник о изменама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања ("Службени гласник РС") бр.16/2022
- 70) Правилник о измени Правилника о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања ("Службени гласник РС") бр.16/2022
- 71) Правилник о измени Правилника о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања ("Службени гласник РС") бр.16/2022
- 72) Правилник о допуни Правилника о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања ("Службени гласник РС") бр.1/2023
- 73) Правилник о допуни Правилника о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања
- 74) Правилник о допунама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања
- 75) Правилник о допуни Правилника о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања.

ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- 1) обезбеђивање добробити и подршка celovитом развоју ученика;
- 2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за celovити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- 3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
- 4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
- 5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
- 6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
- 7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
- 8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- 9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
- 10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
- 11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
- 12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
- 13) развијање позитивних људских вредности;
- 14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
- 15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ УТЕМЕЉЕН ЈЕ НА НАЧЕЛИМА:

- усмерености на процесе и исходе учења;
- заснованости на стандардима, уз систематско праћење и процењивање квалитета програма;
- уважавања узрасних карактеристика у процесу стицања знања и вештина, формирања ставова и усвајања вредности код ученика;
- хоризонталне и вертикалне повезаности у оквиру предмета и између различитих наставних предмета;
- поштовања индивидуалних разлика међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања, као и могућности личног избора у слободним активностима;
- заснованости на партиципативним, кооперативним, активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавања искуства, учења и знања која ученици стичу ван школе и њихово повезивање са садржајима наставе;
- развијања позитивног односа ученика према школи и учењу, као и подстицања учениковог интересовања за учење и образовање у току целог живота;
- коришћења позитивне повратне информације, похвале и награде као средства за мотивисање ученика;
- уважавање узрасних карактеристика у процесу психофизичког развоја обезбеђивањем услова за живот и рад у школи.
-

ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика другог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако

конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру одређених програма наставе и учења уочава се како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да ученици имају на крају основног образовања. Усмеравању образовања ка развијању компетенција доприноси и пројектна настава као облик образовно-васпитног рада. Пројектна настава се више фокусира на остваривање образовних стандарда и исхода и прати друштвене промене својом усмереношћу на развијање знања и способности ученика кроз активности планирања, истраживања и тимског рада у оквиру предметног и међупредметног повезивања садржаја. Поред тога, једна од битних особина савременог приступа пројектном раду у настави односи се на коришћење ИКТ у пројектним активностима што обезбеђује ефикасније учење и развијање знања, али и развијање понашања правилног и безбедног коришћења рачунара и интернета.

На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Одвија се кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датих програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

НАЗИВ, ВРСТА И ТРАЈАЊЕ

Основно образовање и васпитање остварује се на основу Школског програма.

Школски програм омогућава оријентацију ученика и родитеља, односно другог законског заступника у избору школе, праћење квалитета образовно-васпитног процеса и његових резултата, као и процену индивидуалног рада и напредовања сваког ученика.

Школски програм се доноси у складу са Законом.

Школски програм основне школе доноси се на основу плана и програма наставе и учења основног образовања и васпитања и израђује се у складу са Националним оквиром образовања и васпитања.

Школским програмом, обезбеђује се остваривање принципа, циљева и стандарда постигнућа, према потребама ученика и родитеља, односно старатеља и локалне заједнице.

Школски програм доноси Школски одбор, по правилу, на период од четири године.

Језик на коме се остварује Школски програм је српски језик.

СЛОБОДНА НАСТАВНА АКТИВНОСТ: Чувари природе, пети разред

СЛОБОДНА НАСТАВНА АКТИВНОСТ: Чувари природе, шести разред

Годишњи фонд часова: 36

Циљ: Циљ учења слободне наставне активности је да ученици стекну знања, понашања и ставове и вредности који су потребни за очување и унапређење животне средине, биодиверзитета, природе и одрживог развоја.

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да:	САДРЖАЈИ	НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ	СТАНДАРДИ		
				Основни ниво	Средњи ниво	Напредни ниво
Упознај живи свет своје околине	– препознаје проблем, планира стратегију решавања и решава проблем примењујући знања и вештине стечене у оквиру различитих предмета и ваншколског искуства. – прикаже и образложи резултате истраживања са аспеката очувања животне средине, биодиверзитета и здравља, усмено, писано, графички или одабраном уметничком техником;	Биодиверзитет и његов значај. Истраживање биодиверзитета непосредне околине. Мапирање врста.	– Употреба апликација за мобилне телефоне за препознавање биљака и животиња као на пример “Pl@ntNET plant identification” (CIRAD, Фр) и “BirdNET bird sound identification” (Cornell university, САД) на енглеском или „Птице на длану” (Друштво за заштиту и проучавање птица Србије) на српском. Све три апликације су бесплатне и доступне преко GooglePlay платформе, односно на	Скраћенице		

	– користи ИКТ за комуникацију, прикупљање и обраду података и представљање резултата истраживања; – вреднује утицај својих навика у заштити животне средине и биодиверзитета; – активно учествује у акцијама које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и биодиверзитета; – повеже значај очувања животне средине и биодиверзитета са бригом о сопственом и колективном здрављу; – одговорно се односи према себи, сарадницима, животној средини и културном наслеђу; – аргументује своје ставове према еко-култури и култури свакодневног живљења;		https://identify.plantnet.org/, https://birdnet.cornell.edu/, https://pticesrbije.rs/aplikacija/). – Употреба једноставних кључева за одређивање група организама. – Израда онлајн хербаријума и инсектаријума или израда сајтова и група на друштвеним мрежама који популаришу живи свет окружења. – Истраживање биодиверзитета своје околине – истраживање на терену, мапирање врста животиња (уочавање врста и њихових трагова у природи), мапирање дрвенастих (аутохтоних и алохтоних) и карактеристичних зељастих врста биљака, присуства гљива [Напомена: не треба захтевати од ученика да беру биљке или њихове делове (прављење хербара), нити да праве збирке инсеката и сл., већ да само			
--	--	--	--	--	--	--

	– сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању задатог циља; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи; – критички се односи према употреби и злоупотреби природе.		прибележе, фотографишу или на други начин документују присуство одређене врсте у сопственом окружењу и од прикупљеног материјала направе постер презентацију или презентацију у одговарајућем доступном софтверу (нпр. PowerPoint)]. – Самостални истраживачки рад „Усвоји дрво”: истраживање о биологији и екологији одабране врсте (порекло (аутохтоно, алохтоно), основне карактеристике екологије врсте, при чему се могу прикупити отисци листа, коре, плода) цртежом их приказати и презентовати.			
Значај живог света за човека	– препознаје проблем, планира стратегију решавања и решава проблем примењујући знања и вештине стечене у оквиру различитих	Лековите биљке. Самоникле јестиве биљке. Зачинске биљке. Аутохтоне расе и сорте. Значај биљног покривача. Утицај климатских промена на живи свет.	– Гајење лековитог и/или зачинског биља (у башти, саксији). – Теренски рад са циљем упознавања самониклих јестивих биљака и израда јеловника у који су			

	предмета и ваншколског искуства. – прикаже и образложи резултате истраживања са аспеката очувања животне средине, биодиверзитета и здравља, усмено, писано, графички или одабраном уметничком техником; – користи ИКТ за комуникацију, прикупљање и обраду података и представљање резултата истраживања; – вреднује утицај својих навика у заштити животне средине и биодиверзитета; – активно учествује у акцијама које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и биодиверзитета; – повеже значај очувања животне средине и биодиверзитета са бригом		укључене те биљке. [Напомена: ове активности изводити искључиво уз присуство наставника, родитеља или особа са искуством обучених за рад са гљивама и биљкама]. – Истраживање аутохтоних раса животиња и сорти биљака локалног подручја. Истражити које (врсте, сорте/расе) и какве (природне или доместификоване/гајене, да ли су биле из увоза (географско порекло или су локално гајене), да ли су се биљке садиле и животиње узгајале у ранијим временима у датом локалном поднебљу. Ученицима би требало подићи свест о томе који је биолошки, етнолошки и практични значај одржавања „стarih” локалних и аутохтоних врста и сојева/сорти/раса (очување генофонда, добијање квалитетније хране, промоција локалних производа, подршка			
--	--	--	--	--	--	--

	о сопственом и колективном здрављу; – одговорно се односи према себи, сарадницима, животној средини и културном наслеђу; – аргументује своје ставове према еко-култури и култури свакодневног живљења; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању задатог циља; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи; – критички се односи према употреби и злоупотреби природе.		локалних узгајивача, локалне културе и локалне економије). Активност се може реализовати кроз индивидуално и тимско прикупљање података о аутохтоним биљкама и животињама локалног подручја на основу доступне архивске грађе, изјава и сећања старијих људи из породице и окружења. Гајење аутохтоних биљака (нпр. поврћа, цвећа, жбунова) у кућној башти или дворишту школе може бити један од начина конкретне подршке локалној заједници и начин да се ученици непосредно упознају са значајем учешћа јавности у научним истраживањима (енг. <i>citizen science</i>). – Значај биљног покривача (огледи: спирање земљишта (линк: https://www.youtube.com/watch?v=im4HVMGI68), температура ваздуха и земљишта – поређење температуре изнад бетона и			
--	--	--	---	--	--	--

			зелених површина (линк: https://miro.medium.com/max/720/0*9_kYVZLbTK3c2n1I)). У оквиру теме климатских промена треба скренути пажњу ученицима да на локалном нивоу уоче последице глобалног загревања. Активности у вези са овом темом се могу започети истраживањем каква је клима у локалном крају била раније (из изјава и сећања старијих људи или доступне архивске грађе). Ученици могу бити ангажовани и у изградњи станица за надгледање локалне климе и прикупљање података о атмосферским појавама које највише утичу на живи свет њиховог краја. Активност се може реализовати у континуитету током читаве године и састоји се у томе да сваког дана у исто време прикупљају и бележе податке о температури (помоћу обичног алкохолног термометра),			
--	--	--	---	--	--	--

			падавинама (помоћу импровизованог кишомера направљеног од искоришћене прозирне пластичне флаше) и брзини ветра (израдом импровизованог анемометра такође од коришћених материјала). Ове мерне инструменте могу поставити у дворишту школе или сопственом дворишту, тераси и сл., и на тај начин добити конкретне податке који се могу обрадити и представити графички. Више података, као и детаљна упутства како направити импровизоване мерне инструменте могу се пронаћи на сајту: http://rukautestu.vin.bg.ac.rs/ - Ruka u testu : претрага садржаја > Greenwave (http://rukautestu.vin.bg.ac.rs/?Page_Id=1201).			
Помозимо да преживе	– препознаје проблем, планира стратегију решавања и решава проблем примењујући знања и вештине стечене	Угроженост врста. Значај опрашивача. Утицај пестицида на живи свет.	Пројекат: Помозимо птицама/опрашивачима/јежевима... да преживе: утврђивање стања (присуства и бројности) у			

	у оквиру различитих предмета и ваншколског искуства. – прикаже и образложи резултате истраживања са аспеката очувања животне средине, биодиверзитета и здравља, усмено, писано, графички или одабраном уметничком техником; – користи ИКТ за комуникацију, прикупљање и обраду података и представљање резултата истраживања; – вреднује утицај својих навика у заштити животне средине и биодиверзитета; – активно учествује у акцијама које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и биодиверзитета; – повеже значај очувања животне средине и биодиверзитета са бригом		својој околини (школско двориште, парк, башта...); утврђивање степена угрожености на основу научне литературе (црвене књиге, црвене листе, сајтови управљача природних вредности и други доступни извори уз критичку рецепцију наставника); истраживање потреба врста/врсте за одређеним типом вештачког станишта/склоништа (облик, боја, материјал, где поставити хранилицу, појилицу, склониште, „хотел за инсекте”); одабир материјала, употреба већ коришћених предмета и материјала; праћење стања, презентовање и извештавање јавности. – Башта без инсектицида: шта су и како делују инсектициди, утицај на здравље човека, утицај на пчеле (разговор са пчеларом: посета локалном пчелару или организовање посете и интервјуа са			
--	--	--	--	--	--	--

	о сопственом и колективном здрављу; – одговорно се односи према себи, сарадницима, животној средини и културном наслеђу; – аргументује своје ставове према еко-култури и култури свакодневног живљења; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању задатог циља; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи; – критички се односи према употреби и злоупотреби природе.		пчеларем у школи), истраживање о природним непријатељима инсеката, о биљним репелентима. – Шта угрожава птице грабљивице – сагледавање проблема, истраживање случајева тровања родентицидима, поремећаја ланца исхране (уколико одговара узрасту) израда информативне рекламе или лифлета за јавност... – Зелене међе: истраживање: да ли постоје, предности и мане, разговор са власницима имања о значају зелених међа, зашто их је све мање. – Како засадити дрво? (комплетан поступак – одабир места, врсте, припрема, садња, нега).			
Ја чувам природу	– препознаје проблем, планира стратегију решавања и решава проблем примењујући знања и вештине стечене у оквиру различитих	Природни ресурси. Рационална употреба енергије. Рационална употреба воде. Понашање у природи. Заштићене природне вредности. Позитиван и негативан	– Израда графикона и сликовних панова и презентација (нпр. PowerPoint) о рационалној употреби енергије и воде у мом домаћинству, школи.			

	предмета и ваншколског искуства. – прикаже и образложи резултате истраживања са аспеката очувања животне средине, биодиверзитета и здравља, усмено, писано, графички или одабраном уметничком техником; – користи ИКТ за комуникацију, прикупљање и обраду података и представљање резултата истраживања; – вреднује утицај својих навика у заштити животне средине и биодиверзитета; – активно учествује у акцијама које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и биодиверзитета; – повеже значај очувања животне средине и биодиверзитета са бригом	утицај човека на животну средину.	– Израда бонтона понашања у природи (онлајн, пано, презентација, свеска). – Формирање еко-патроле. – Заштићене природне вредности моје околине (истраживање, посета, разговор са управљачем, дозвољене активности у зонама заштите...). – Која подручја или елементе природе моје околине треба заштитити (истраживање и предлози ученика, дискусија, утврђивање приоритета, израда презентације о предложеном подручју или добру, презентовање). – Примери позитивног и негативног утицаја човека на животну средину у мојој околини – истраживање на терену, приказ примера са образложењима, вршњачка едукација, едукација ученика млађих разреда од стране старијих ученика.			
--	---	--	--	--	--	--

	о сопственом и колективном здрављу; – одговорно се односи према себи, сарадницима, животној средини и културном наслеђу; – аргументује своје ставове према еко-култури и култури свакодневног живљења; – сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању задатог циља; – критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи; – критички се односи према употреби и злоупотреби природе.					
--	--	--	--	--	--	--

МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ:

Физичко и здравствено васпитање – Физичка активност и здравље

Информатика и рачунарство - ИКТ опрема користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа

Географија – одговорност човека према планети Земљи

Ликовна култура - цртање и обележавање

Српски језик и књижевност - писање есеја, извештаја

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ:

Компетенција за целоживотно учење

Комуникација

Рад са подацима и информацијама

Дигитална компетенција

Решавање проблема

Сарадња

Одговорно учешће у демократском друштву

Одговоран однос према здрављу

Одговоран однос према околини

Предузимљивост и оријентација ка предузетништву

Естетичка компетенција

ПЛАН ПРАЋЕЊА И ЕВАЛУАЦИЈЕ:

Имајући у виду концепт програма, исходе и компетенције које треба развити, процес праћења и вредновања ученичких постигнућа не може се заснивати на класичним индивидуалним усменим и писаним проверама. Уместо тога, наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици учествују у активностима, како прикупљају податке, како бране своје ставове, како аргументују, евалуирају, документују што се постиже формативним оцењивањем.

Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретација, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како

решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. За неке садржаје прикладни су и други начини провере напредовања као што су нпр. квизови или улазни и излазни тестови како би се утврдили ефекти рада на нивоу знања, вештина, ставова. Вредновање ученичких постигнућа врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Ученици свакако треба унапред да буду упознати шта ће се и на који начин пратити и вредновати. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.

ОБЛАСТ/ТЕМА	Обрада	Понављање	Вежбање	Провера	УКУПНО
УПОЗНАЈ ЖИВИ СВЕТ СВОЈЕ ОКОЛИНЕ	1	1	4	/	
ЗНАЧАЈ ЖИВОГ СВЕТА ЗА ЧОВЕКА	6	2	4	/	
ПОМОЗИМО ДА ПРЕЖИВЕ	3		3	/	
ЈА ЧУВАМ ПРИРОДУ	5	1	5	1	
УКУПНО:	15	4	16	1	36

СЛОБОДНА НАСТАВНА АКТИВНОСТ: Музиком кроз живот шести разред

Предмет: Музиком кроз живот Разред: 6.	Годишњи фонд: 36 часова	Међупредметне компетенције	Исходи	Циљ
Тема	Садржај	Тип часа		
ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	.Проширивање знања о музичким елементима. О 1 час .Изражајна својства динамике. О и У-1 час .Врста, карактер и примена темпа. ОиУ-2 часа .Тон: боја и текстура- О-1 час .Ритам: дводелни, троделни, етвороделни и мешовити.-О-2 часа .Повезивање звука и ритма.-О-1 час Повезивање звука и ритма.-У-1 час .Примена динамике, темпа и ритма у свакодневном животу-У-1 час Проширивање искуства ученика у коришћењу различитих музичких средстава за рад у процесу музичког изражавања и обликовања;-У-2 часа Индивидуално и групно певање. Двоглас. .-Уи О-2 часа	Компетенција за целоживотно учење Естетичка компетенција Решавање проблема Комуникација Сарадња Рад са подацима и информацијама Дигитална компетенција Одговорно учешће у демократском друштву Предузимљивост и оријентација ка предузетништву Одговоран однос према здрављу Одговоран однос према околини	– примењује динамичко нијансирање при извођењу музичких дела; – препознаје елементе динамике у свакодневном животу; – анализира врсте такта и ритам у уметничким делима; – препознаје боју тона у складу са садржајем композиције; – изводи композиције домаћих и страних аутора самостално и у групи, користећи глас, покрет и инструменте; – изводи двогласне и трогласне композиције домаћих и страних аутора; – исказе своја осећања у току извођења музике; – примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; – учествује у манифестацијама; – користи различите технике телесних перкусија самостално и у групи;	Циљ учења слободне наставне активности Музиком кроз живот је да ученик развија стваралачко и креативно мишљење кроз практичан рад, мотивацију, интелектуални, социјални, емоционални и морални развој, свест о сопственом здрављу, опажање, осетљивост за естетику, радозналост и самопоуздање како би био оспособљен за креативно решавање проблема и имао одговоран однос према очувању уметничког наслеђа и културе свога и других народа.

	Индивидуално и групно свирање.-О-1 час Индивидуално и групно свирање.-У-1 час		– примењује технике правилног дисања у свакодневном животу; – препознаје говор тела, свој и своје околине; – контролише покрете користећи концентрацију; – сарађује са члановима групе којој припада, поштујући различитости; – процени сопствене могућности у примени телесних перкусија; – самостално осмишљава и импровизује покрете за ритмичке аранжмане; – контролише сопствене покрете у циљу боље координације; – својим речима објасни значај телесних перкусија на у сваком смислу; – критички анализира своје и туђе извођење; – истражи и објасни шта је музичка критика и која је њена улога; – објасни и примени различите технике критичког мишљења; – самостално поставља питања везана за дату тему;	
ТЕЛО КАО МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТ				
	Синхронизација различитих менталних и физичких капацитета. О-1 час Координација различитих менталних и физичких капацитета-ОиУ-1 час Правилно дисање.-В-1 час Концентрација.-уив -1 час .Говор тела.-ОиВ-1 час .Јачање одређених делова тела. Рефлекс. Пажња.-ОиВ-1 час .Брзина реаговања на различите захтеве из окружења.-О-1 час .Развој свесности о нашем телу, контроли покрета и јачању мишића, као и бољој координацији и балансу.-=ОиВ-1 час .Стимулација и активација организма на психомоторном и когнитивном нивоу. О-1 час			

	22.Истраживање унутрашњег ритма и звука свога тела.-О-1 час .Bodypercussion-О-1 час ..- Bodypercussion-У-1 час . Bodypercussion-S-1 час		– аргументовано искаже утисак о слушаним делима; – вербализује свој доживљај музике; – искаже свој доживљај музике кроз друге уметности.	
КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ КРОЗ МУЗИКУ			– критички просуђује утицај музике на здравље ; – разуме и користи интеркултурални дијалог – примењује различите врсте писмености (језичке, медијске, културне, научне...); – разуме концепт инклузије и осетљив је према различитостима; – самостално анализира музичка дела, користећи научене технике критичког мишљења;	
	.Технике критичког мишљења. Дрво проблема. Дебата. Шест шешира. Мозгалица. Трибине.-о-1 час Вештине критичког мишљења: комуникација, сарадња, препознавање проблема, решавање проблема.-ОиУ-2часа Вештина постављања питања: меморијска, транслацијска, интерпретацијска, аналитичка, синтетичка, евалуацијска.ОиУ-1 час Обликовање оригиналног мишљења.у-1 час Музичка критика. Анализа композиције-У-1 час Развијање способности и интересовања за целоживотно образовање.У-1-час			

СЛОБОНА НАСТАВНА АКТИВНОСТ: ФИЛОЗОФИЈА СА ДЕЦОМ, седми разред

Годишњи фонд часова: 36

Предмет: **ФИЛОЗОФИЈА СА ДЕЦОМ**

ФОНД ЧАСОВА	недељно	1
	годишње	36
ЦИЉ	учења слободне наставне активности <i>Филозофија са децом</i> је да ученик овлада знањима, развије вештине и формира ставове који ће подстаћи и убрзати његов интелектуални развој и унапредити вештине размишљања, закључивања, самосталног, критичког и креативног мишљења.	

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да:	САДРЖАЈИ ПРОГРАМА	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
Увод у Филозофију	– критички промишља и анализира питања и проблеме свог окружења – са пажњом слуша саговорника и комуницира са другима на конструктиван начин – јасно изрази сопствене мисли и осећања – практикује интелектуалну отвореност и радозналост – уважава релевантне аргументе – практикује толеранцију и разлике у мишљењу – искаже објективност и непристрасност у процени властитих и туђих становишта, поступака и постигнућа – сарађује са члановима групе којој припада и одупре се притиску групе на асертиван начин	- Појам добра/зла - Појам уметности - Појам правде - Појам слободе - Појам среће - Појам толеранције - Појам вршњачког насиља - Појам истине/лажи - Појам живота - Појам времена и простора - Појам пријатељства - Појам храбрости - Појам бога - Појам човека - Појам мудрости и знања - Појам света	Програм је конципиран тако да су уз дефинисане исходе за крај разреда и кључне појмове, за сваку од четири тематске целине дати и садржаји. Приступ настави заснован на процесу и исходима учења подразумева да ученици развијају не само основна знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Програм наставе и учења, у том смислу, нуди

	– препозна проблеме у свом непосредном окружењу и дискутује о могућностима њиховог решавања – развије осетљивост за социјални и културни контекст – учествује у расправи која доприноси атмосфери отворености и узајамног уважавања – преузме одговорност за сопствене поступке, однос према природном и друштвеном окружењу, – усвоји интелектуалне врлине истинољубивости	Појам природе Појам једнакости и различитости Појам љубави	садржински оквир, а наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје уколико сматра да су примерени средини у којој ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (програм се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о Филозофији. – <i>смислено</i> : повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из Филозофије и других предмета; – <i>критички</i> : поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
Античка Филозофија		Грчка, Аристотел, Сократ, Платон , Мисао, Талес , Питагора , Марко Аурелио Стоичка филозофија, Сенека, Латинске мисли	
Филозофија у Средњем веку		Црква на истоку, Црква на западу , Тома Аквински	
Европска Филозофија		Еразмо Ротердамски, Томас Мор, Огинс Кант, Хегел,	

ГЛОБАЛНИ (ГОДИШЊИ) ПЛАН ПО МЕСЕЦИМА

ОБЛАСТ		МЕСЕЦ										ОБРАД А	УТВРЂ .	ОСТАЛО	СВЕГА
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI				
1.	Увод у Филозофију	3	3									3	3		
2.	Античка Филозофија		4	5								5	4		
3.	Филозофија у Средњем веку				5	5						5	5		
4.	Европска Филозофија						5	6				5	6		
УКУПНО:												18	18		36

КЉУЧНИ ПОЈМОВИ: Филозофија, Антика, Мисао, Сократ, Аристотел,

АКТИВНОСТ НАСТАВНИКА: Објашњава, показује, записује на табли, презентација

АКТИВНОСТ УЧЕНИКА: Записује, Слуша, Гледа, радионица,...

СТАНДАРДИ СА ТУМАЧЕЊИМА: Програм слободне наставне активности *филозофија са децом* је инспирисан историјом филозофије, али његов циљ није да подучава филозофији. СНА *филозофија са децом* у центар ставља филозофско истраживање које подстиче децу да критички и самостално мисле, формирају, храбро и рационално аргументују своје ставове. СНА *филозофија са децом* доприноси остваривању општих исхода другог циклуса образовања и васпитања, као и развоју кључних и међупредметних компетенција.

Ослонац за остваривање програма представљају опште упутство које се односи на све СНА, циљеви и исходи образовања и васпитања одређени чланом 8 и 9 ЗОСОВА, опште међупредметне компетенције одређене чланом 12 ЗОСОВА, Стратегија развоја образовања 20-

30, као и ово упутство које изражава специфичности програма *филозофије с децом*. Програм СНА *филозофија са децом* има подршку Међународног савета за филозофско истраживање са децом (ICPIC), Европске фондације за филозофирање са децом (SOPHIA), УНЕСКА, Америчког филозофског друштва, бројних националних организација и програма Европе, Америке, Аустралије, Јужне Америке, српског Центра за филозофско истраживање у образовању – филозофија за децу, Српског филозофског друштва.

УПУСТВО ЗА ФОРМАТИВНИ И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ: Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабrivати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Наставник треба да одржи саморефлексију(промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукт учења. Да би вредновање било објективно и функционално, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања. Потребно је, тајође, ускладити оцењивање са његовом сврхом. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању користе се различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ.

Потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Увек је неопходно ученику дати повратну информацију како би уочио грешке и побољшао свој рад. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Како програм фаворизује активност ученика, планирање наставе подразумева најпре припрему простора у којем је традиционална учионица претворена у простор истраживачке радионице погодан за филозофију са децом. Важно је да у учионици има довољно места да се столице сместе у круг или полукруг, тако да могу једни друге да виде. У тој позицији ученици могу чешће и лакше да комуницирају и ступају у контакте једни са другима. Ученицима не треба дозволити да седе изван круга и да се на тај начин искључе из дискусије.

Улога наставника у радионицама филозофских истраживања подразумева вештину фасилитатора. Наставник нема за циљ трансфер знања и вредности, већ увођење ученика у тему, помагање деци да оно што већ постоји у њиховом духу искажу на артикулисан начин, да у сарадњи са другом децом, конструишу нова знања. Наставник води и прати ученике током процеса истраживања, представља кључне појмове садржаја, подстиче ученике да анализирају, пореде понуђене одговоре, траже алтернативе, откривају везе међу појмовима. Наставник прати интересовања ученика, подстиче радозналост, негује критички дух својих ученика, подстиче ученике на размишљање о вредностима, на култивисање врлина, аргументовање, истрајност и аутономно мишљење. Наставник подучава ученике помоћу упитаности, на рефлексиван и самокоригујући начин, као такав он је модел својим ученицима.

Наставник не користи уџбеник, већ стимулус, материјал који раније припреми да би мотивисао ученике, изазвао конфликт у мишљењу и патос за учење и истраживање. Стимулус провоцира тему и мотивише ученике за дискусију. Стимулус зависи од теме и узраста ученика. У филозофској радионици је то најчешће прича, али то може бити и слика, филм, етички конфликт, нечији поступак, песма, музика, провокативно питање, новински текст...

Филозофска питања која наставник припреми да би подстакао дискусију зависе од *вештина* које се тим питањима желе изградити код ученика. Питањима којима се тражи разјашњење (можеш ли то да објасниш, можеш ли да ми даш пример за, шта тиме хоћеш да кажеш...) изграђују се вештине дефинисања, објашњавања, давања примера, преиспитивања. Питањима којима се траже разлози, узроци и аргументи (зашто тако мислиш, на чему то засниваш, како то знамо...) изграђују се вештине формирања аргумената и претпоставки, образлагање, тражење разлога и узрока. Питањима којима се испитују алтернативни ставови (можеш ли то да кажеш на други начин, постоји ли другачији став, а шта ако неко предложи да...) изграђујемо вештине прављења дистинкције, спекулисања, испитивање алтернативних ставова. Питањима којима се испитују последице (шта следи из тога што си рекла, да ли се тај став слаже са оним што је претходно речено, како би ти проверио да ли је то тачно...) изграђују се вештине имплицирања, доследности испитивања последица, проверавање. Питањима којима се испитују сама питања (какво је то питање, где смо стигли са тим питањем, да ли смо сад ближи одговору на наше питање...) развијамо вештине испитивања, анализирања, повезивања, сумирања.

Теме о којим се у радионицама расправља су отворени проблеми и питања која упућују на даље размишљање и истраживање, дискусију и сукоб различитих идеја, питања на које није могуће дати један, тачан, коначан одговор, питања на које ученици дају различите, често супротстављене одговоре. Филозофска питања нису емпиријска, не могу се решити рачунањем, гледањем у књигу и провером у искуству. Наставник може дозволити ученицима да и сами постављају питања.

Отворени филозофски проблеми (теме – питања) за дискусију би на пример били: шта значи бити срећан, како знамо да је нешто добро, шта је толеранција, зашто је важно говорити истину и да ли је некада добро лагати, шта је циљ нашег живота, шта је време, шта је то што нешто чини лепим, шта је пријатељство, храброст, вредности породице, правда, слобода итд.

Број питања и број часова по темама унапред није дефинисан. Једна тема може бити разматрана на два часа, идеално би било на сваком часу обрадити по једну тему тј. један проблем. За сваку тему и часове на којима се она обрађује, потребно је формулисати исходе који су рефлексција исхода за крај разреда и индикатора међупредметних компетенција, а садрже специфичности везане за конкретну тему/садржај.

У остваривању програма СНА *филозофија са децом* садржаји и теме се могу надовезати на програме предмета историје, српског језика и књижевности, психологије, наставом из уметности, рачунарства и информатике, са животом у школи и ваншколским искуством.

Литература коју наставник може користити у припреми филозофских истраживачких радионица:

- Радмила Бранковић-Сатон, Радмила Гошовић, Весна Гошовић, *Филозофија с децом, Приручник за наставнике*, Креативни центар, Београд, 2007,
- Михаил Епштејн, *Чему све уопште*, Службени гласник, Београд, 2020,
- Јустејн Гордер, *Софијин свет*, Геопоетика, Београд, 1998,

- Ћурко Бруно, Грегурић Ивана, *Нови вал у филозофији*, Загреб, Јасенски и Турк, 2012,
- Ćurko, Bruno, Kragić, Ivana: *Filozofija za decu-primer Male filozofije*, Osijek: Život i škola, 2008,
- Lipman Matthew, *Philosophy for Children*, Thinking: the Journal of Philosophy for Children, 3, Montclair State, NY, USA 1996,
- Lipman Matthew, *The Educational Role of Philosophy*, Critical & Creative Thinking 1/1, Dubuque, Iowa, March 1993,
- Lipman Matthew, *Thinking Children and Education*, Kendal/Hunt Publishing Company, Dubuque, Iowa, 1993,
- Fisher, R., *Teaching Children to Learn*, Stanley Thornes, Cheltenham, UK 1995,
- Brenifier O., *La pratique de la philosophie 'a l'ecole primaire*, Paris, Alcofribas nasier 2007,
- Gregory, M., *Philosophy for Children and its Critics: a Mendham Dialogue*, 2011,
- E Marsal, T. Dobashi, B. Weber (Eds.): *Children Philosophize Worldwide: Theoretical and Practical Concepts* (pp. 23–46). Frankfurt: Peter Lang.
- Vansieleghem, N. & Kennedy, D, *What is Philosophy for Children, What is Philosophy with Children – After Matthew Lipman*. Journal of Philosophy of Education, 45(2), 171–182., 2011,
- Pešić, J. , *Sličnosti i razlike u konceptualizovanju kritičkog mišljenja. Psihološka istraživanja*, 14 (1), 5–23. 2011,
- Cleghorn, Paul (2002): „*Why Philosophy with Children?*”, *Education Review*, Vol. 15, No. 2, str. 47–51.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Активности у филозофским истраживачким радионицама имају форму структурираног и дисциплинованог, одређеним правилима вођеног дијалога у којем ученици и наставник најпре заједно читају причу (гледају, слушају филм...). Потом наставник, фасилитатор даје могућност (време) да ученици испитају своје мисли о причи (филму, слици...) и да размисле о ономе што их чуди или збуњује, о ономе што их је заинтриговало. Наставник пружа прилику да ученици размене сопствена мишљења са другом или са групом. Затим ученици, уз асистенцију тј. фино подешену подршку наставника, предлажу и демократски бирају питања за дискусију, исписују сва важна питања на табли.

На почетку дискусије наставник тражи од ученика да погледају да ли постоји неки појам који треба дефинисати, да ли постоје различите интерпретације појмова које треба разјаснити. Отварањем дискусије водитељ, наставник треба да се уздржи од личног изјашњавања и давања одговора на питања. Кроз дискусију ученици развијају критички смисаони дијалог. Учесници у дијалогу чине заједницу истраживача која покушава да пронађе најсмисаоније решење за проблем, да трага за истином, а не да покаже како је неко у праву а неко није. У овако замишљеном, сократском дијалогу влада дух заједнице истраживача који развија способност грађења својих идеја на идејама осталих учесника.

Иако наставник има план вођења дискусије, своју агенду, он мора знати када може да се повуче, да деци преда контролу и води истраживање са стране. На крају дискусије треба размислити о ономе о чему је дискутовано и о начину на који је дискутовано. Тема о којој се дискутује има једнаку важност за постизање циља као и начин на који се дискутује. У дискусију треба укључити и ученике који се сами не јављају. Завршна реч треба да буде кратка и не треба је коментарисати.

Радионице филозофских истраживања програма *филозофија са децом* могу бити унапређене играма. У овом контексту игре имају функцију средства за подучавање и подстицање развоја ученика. Игре које се користе у програму филозофија са децом омогућују ученицима да вежбају вештине као што су планирање, постављање питања, расуђивање, посматрање нечега са различитих тачака гледишта, размишљање о новим идејама.

У филозофским истраживањима фацилитатор ће бирати оне игре које ће се најбоље уклопити у постизање задатог циља: вежбање креативног мишљења, концентрације, пажљивог слушања и памћења, вежбање говорења, размишљање о значењу веза међу речима, размишљање о узрочно-последичним везама, вежбању самодисциплине и говорења пред публиком, подстицања сарадње чланова групе, подизање енергије у групи, креативно хипотетичко мишљење ...

Упркос разликама међу играма, све оне код ученика играча подстичу независност, самопоуздање, сарадњу и уважавање. Оне, такође, подржавају вредности и позитивно понашање које је неопходно за односе у заједници.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући у виду концепт програма, исходе и компетенције које треба развити, процес праћења и вредновања ученичких постигнућа не може се заснивати на класичним индивидуалним усменим и писаним проверама. Уместо тога, наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици учествују у активностима, како дају креативна решења, како бране своје ставове, како аргументују, евалуирају, примењују, процењују последице итд.

Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретација, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, како решавају задатке који садрже аспекте истраживачког рада.

За неке садржаје прикладни су и други начини провере напредовања као што су нпр. квизови или улазни и излазни тестови како би се утврдили ефекти рада на нивоу знања, вештина, ставова.

Евалуатори овог програма не морају бити само наставници који изводе наставу. Допринос процесу евалуације могу дати сама деца (само-евалуација), родитељи заинтересовани за резултате рада са њиховом децом, али и колеге и стручни сарадници који могу даље користити резултате евалуације за планирање својих активности.

У *филозофији са децом* постоје многи елементи који утичу на различите циљеве образовања, тако да је потребно да одлучимо шта желимо да евалуирамо и колико ће евалуација бити селективна. Евалуациони упитници, најчешће направљени у виду евалуационих листова могу процењивати резултате когнитивног плана и односе у истраживачкој групи, затим метакогнитивне процесе, тј. критичко промишљање о сопственим мисаоним процесима и вештинама мишљења, као и промишљање о процесима и вештинама мишљења других чланова групе, потом мишљење о томе у којој се мери група понашала као заједница истраживача и шта ученици мисле о сопственом доприносу у остварењу циља часа, мишљење о сопственим и туђим идејама и предлозима за дискусију.

Вредновање ученичких постигнућа врши се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Ученици свакако треба унапред да буду упознати шта ће се и на који начин пратити и вредновати. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.

СЛОБОНА НАСТАВНА АКТИВНОСТ: ПРЕДУЗЕТНИШТВО, осми разред

Циљ учења слободне наставне активности *Предузетништво* је да допринесе развоју иновативности и предузимљивости код ученика, способности да се идеје претворе у акцију, способности за тимски рад и коришћење разноврсних извора знања ради бољег разумевања друштвених процеса и појава и преузимања одговорне улоге у савременом друштву.

Годишњи фонд часова: 34

Наставник: Андријана Николић

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ По завршетку програма ученик ће бити у стању да	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја
Комуникација	– наведе основна права потрошача и начине њихове заштите;	ЗАШТИТА ПРАВА ПОТРОШАЧА Однос цене и квалитета производа/услуге.
Рад са подацима и информацијама	– на декларацији пронађе најважније информације о производу и одреди однос цене и квалитета;	Декларација производа.
Дигитална компетенција	– посматра занимања из перспективе некад и сад и предвиди могућности њиховог развоја у будућности;	Уговорна обавеза за услугу.
Решавање проблема	– повезује одређена занимања и врсту и нивое образовања;	Остваривање права потрошача.
Сарадња	– препозна проблеме у свом непосредном окружењу и дискутује о могућностима њиховог решавања;	СВЕТ РАДА Свет занимања некад, сад и у будућности.
Одговорно учешће у демократском друштву	– се укључи у иницијативе које се покрећу у школи;	Професионална оријентација.
Одговоран однос према здрављу		Професионални развој.
Одговоран однос према околини		Форма и функција CV и мотивационог писма.
Естетичка компетенција		Концепт целоживотног учења.
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву		ПОКРЕНИ СЕБЕ И ДРУГЕ Покретање иницијативе.

	– разликује особине лидера и менаџера; – одговорно преузима задужења у тиму, сарађује са другим члановима тима и учествује у доношењу одлука; – планира, распоређује и управља ресурсима (знања и вештине, време, новац, технологије); – учествује у осмишљавању пословне идеје; – информише се о постојању сличних производа на тржишту; – комуницира са окружењем о креативним идејама свога тима; – примењује правила пословне комуникације; – поштује етичке принципе у пословању; – израчуна трошкове израде производа према датим инструкцијама; – прикупи информације о ценама сличних производа на тржишту и на основу њих одреди цену свог производа; – учествује у промоцији и продаји производа; – презентује рад свог тима.	Менаџмент и лидерство. УЧЕНИЧКА ПРЕДУЗЕЋА Појам предузећа (привредног субјекта). Производ и/или услуга. Појам тржишта. Људски и материјални ресурси. Пословна комуникација. Основни етички принципи у пословању. Процес производње и процес пружања услуга. Цена производа или услуге. Облици промовисања производа. Продаја производа или услуге.
--	--	---

Ред.бр. наставне теме	Назив наставне теме	Бр. часова по теми	Обраду новог градива	Утврђи- вање
I	ЗАШТИТА ПРАВА ПОТРОШАЧА	7	5	2
II	СВЕТ РАДА	7	5	2
III	ПОКРЕНИ СЕБЕ И ДРУГЕ	4	3	1
IV	УЧЕНИЧКА ПРЕДУЗЕЋА	16	10	6
УКУПНО		34	23	11